

The background of the entire page is an abstract, expressive painting. It consists of numerous overlapping, horizontal and diagonal brushstrokes in various shades of blue, from light sky blue to deep navy and indigo. There are also some darker, almost black, strokes and small splatters of purple and red, adding depth and texture to the composition. The overall effect is one of dynamic movement and layered complexity.

LAAT MAAR WAAIEN

Moderne gedachten over de Heilige Geest

**Een uitgave van de
Vereniging van Vrijzinnige Protestanten**

**Onder redactie van
Erik Jan Tillema**

Geest,
ragfijn geluksgevoel,
stem en tegenstem,
God aan het werk,
beweging.

Een uitgave van de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten
Kijk voor meer informatie op www.vrijzinnig.nl
© 2014

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 3
Lichaam en Geest	p. 4
Mijn wandel met de Geest	p. 6
Na het laatste avondmaal	p. 8
Geest, geestelijk...	p. 10
Over grenzen heengaan	p. 12
De Geest is voor iedereen	p. 13
De Heilige Geest, de Trooster	p. 15
Weg met de Geest! Weg met God	p. 16
In een flow	p. 18
Aan de onbekende die over het water zweeft	p. 20
Geest is wind	p. 22
Over de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten	p. 24
Over de auteurs	p. 25

Inleiding

De Heilige Geest heeft altijd al last gehad van een imagoprobleem. Gelovigen uit alle eeuwen hebben moeite gehad om een voorstelling te maken van dit deel van de Drie-Eenheid. Dat komt omdat de Geest waait waarheen ze wilt. Ze is onvangbaar, vrij, overal en nergens.

Dat is haar zwakte, maar ook haar kracht. De vrijheid van de Geest spreekt mensen aan. Zij is niet opgesloten in een hokje. Ze neemt alle vormen aan die zij wilt. Daardoor is zij soms heel nabij. Maar het kan ook zijn dat zij hierdoor juist veraf is. Zo onbekend dat zij niet meer aanspreekt. Dat is het probleem van de Geest.

Aan verschillende theologen die zich verbonden voelen met de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten (VVP) is gevraagd of zij hun beeld van de Geest willen opschrijven. Wat is de Geest voor hen? Hoe ziet zij er uit en wat doet zij? Het resultaat is een grote verzameling van beelden en ideeën. Soms met grote verschillen, soms met veel overeenkomsten.

Alle beelden laten zien dat de Geest niet te vangen is, maar dat wij wel woorden kunnen kiezen om onze ervaringen met de Geest op te schrijven. De verschillende beelden die de theologen beschrijven zijn dan ook geen vaststaande omschrijvingen. Het zijn pogingen om iets onder woorden te brengen wat hen zeer dierbaar is.

De Geest laat zich niet vangen in beschrijvingen, maar beschrijvingen kunnen er wel voor zorgen dat wij meer open staan voor de ervaring met de Geest.

Ik hoop dat iedereen zich door de volgende omschrijvingen laat voeden en laat inspireren. Zodat de Geest niet het stiefkindje van de Drie-Eenheid blijft, maar een zinvol onderdeel blijft van ons geloof.

Lennart Heuvelman
Voorzitter van de VVP

Lichaam en Geest

Het is inmiddels alweer heel wat jaren geleden dat ik het boek *Het woord is geest geworden* in handen kreeg. Een boek van Gianni Vattimo met als ondertitel: 'Filosofie van de secularisatie'. De titel prikkelde me. Het woord is geest geworden? Wat wordt hier met 'geest' bedoeld? Staat geest tegenover vlees, mens, lichamelijkheid? En hoe verhoudt de titel zich tot het woord secularisatie uit de ondertitel? Al lezend werd me duidelijk dat Vattimo geest niet plaatst tegenover lichaam. Geest verbeeldt hier dynamiek en ontwikkeling tegenover statische zekerheid. 'Het woord is geest geworden' betekent voor Vattimo dat we ons, als het om geloven gaat, begeven in een creatief proces.

Mij spreekt dat aan, omdat ik merk dat gesprekken over geloof en over God vaak gaan over de vraag wat er in objectieve zin te weten zou zijn over God. Zowel in als buiten de kerk merk je hoe mensen zoeken naar objectieve geloofsinhouden waaraan zij zich al dan niet willen en kunnen verbinden. Soms is mijn inschatting zelfs dat er buiten de kerk het hardst gezocht wordt naar een feitelijke beschrijving van wat gelovigen geloven. Met die beschrijving in de hand kan men geloven dan vervolgens als irrationeel en onzinnig afschrijven.

Vattimo is één van de denkers die mij geholpen heeft om mijn intuïtie met woorden aan te kleden. In geloven gaat het niet om het voor waar houden van een aantal uitspraken. Geloven is een proces. Ontwikkeling hoort van meet af aan bij het christelijk geloof. God is mens geworden in Jezus. Zo toont God kwetsbaarheid. De menswording van Jezus vindt haar voltooiing in de gave van de Geest. Het tijdperk van de Geest toont nog meer kwetsbaarheid dan de concrete gestalte van een menskind. Het is de ultieme kwetsbaarheid van een God die onder en in mensen woont. God is niet meer de louter transcendente. God neemt de gestalte aan van communicatie en interpretatie.

Het is een positie die gemakkelijk vragen en onzekerheid op kan roepen. Wanneer we loslaten dat ons spreken over God een spreken is waarbij we verwijzen naar een stand van zaken in de werkelijkheid, en aanvaarden dat dit spreken een creërend spreken is, wordt het spannend. Zijn wij dan co-auteurs van het Grote Boek? Hoe kan dat spreken zich ontwikkelen? Kan vervolgens alles gezegd worden over God?

Atheïsten zijn niet dol op deze positie, omdat er geen helder omschreven geloofsinhoud meer af te wijzen valt. Maar ook voor wie wel geraakt is door het (christelijk) geloof, is dit niet altijd een gemakkelijke positie. Het lijkt eenvoudiger om geloofstaal te beschouwen als taal die verwijst naar een werkelijkheid die we weliswaar nooit helemaal kunnen peilen, maar die onafhankelijk van ons en buiten ons bestaat. Zelf heb ik langzamerhand geleerd me toe te vertrouwen aan de Geest. In een geloofsgemeenschap waarin mensen met elkaar geloofsverhalen delen en leven, ervaar ik de kracht van een kwetsbare God die zichzelf aan mensen schenkt.

Taalfilosofen en sociale wetenschappers hebben ons aangereikt dat taal een creatieve kracht is. Al sprekend zijn wij medescheppers van de werkelijkheid. Geloofstaal is een prachtig voorbeeld van die scheppende kracht van taal. God is onder ons en ontwikkelt in een geloofsgemeenschap. Dat

wil overigens niet zeggen dat die ontwikkeling volledig vrij en onbepaald is. Juist op dat punt ontmoeten we de Heilige Geest. De Geest die is uitgegaan van God, Schepper van hemel en aarde. De Geest die is uitgegaan van Jezus Christus, de mens die bereid was om de weg van radicale liefde ten einde toe te gaan en die zo in alle weerloosheid een onbreekbare kracht toonde. Die Geest helpt ons telkens weer om tot verstaan te komen.

Jean-Luc Marion is eveneens een denker die mij wat verder gebracht heeft in het denken over deze thematiek. Marion stelt dat God geen idool maar een icoon is. Zowel naar een idool als naar een icoon kun je kijken. Een idool verheerlijkt je, aan een idool schrijf je allerlei eigenschappen toe. Eigen aan een idool is echter ook dat je als subject naar een object kijkt. Een idool lijkt heel wat, maar staat in wezen volkomen buiten jou als mens. Je kunt ernaar blijven kijken, maar je kunt je er ook van afwenden, zodra je wilt.

Een icoon is iets anders. Naar een icoon kun je kijken, maar het zichtbare deel van de icoon is niet wat er werkelijk toe doet. Bij het kijken naar een icoon voltrekt zich een wezenlijk ander proces dan bij het kijken naar een idool. Jij kijkt naar de icoon, maar vanuit de icoon wordt ook naar jou gekeken. Jij ziet iets, maar wat je vooral ziet, is dat je aangezien wordt. Het onderscheid tussen subject en object vervaagt. Kijkend naar de icoon word je meegenomen in een beweging van elkaar aanzien, een beweging van liefde. Zonder dat Marion dat zo benoemt, zou ik willen zeggen: kijkend naar de icoon word je aangeraakt door de Heilige Geest.

Geest en Kerk horen voor mij bij elkaar. Kerk is immers de wereldwijde gemeenschap van mensen die het Woord van God horen, interpreteren en communiceren. Kerk is de plek om iconen te kijken. Het is de oefenplaats om samen te leven en de betekenis van het kruis van Christus te leren verstaan. Kerk is de beweging van mensen die zich laten leiden door het visioen van een land van recht en vrede, waar het leven goed is voor ieder. Kerk is de plek waar mensen, vanuit de grondhouding dat zij weten dat zij aangezien worden, ontdekken hoe zij gevormd worden en geroepen worden tot een weg van liefde.

Geloven in God is soms lastig. Er ligt de verleiding te denken dat er een objectieve geloofswerkelijkheid te beschrijven is die wij met hart en hoofd kunnen benaderen. Vertrouwen op de Geest lijkt griezeliger. Toch maakt een zichzelf wegschenkende God ons juist op die manier krachtig. Het Woord is Geest geworden. Geest staat hier niet tegenover lichaam. Integendeel. De Geest maakt Kerk tot Lichaam van Christus: een gemeenschap van mensen die met elkaar een weg van liefde, van vrede en recht, - een van God gegeven weg -, gaan.

Karin van den Broeke

Discussievragen

- Hoe wilt u geloof benaderen? Als een objectieve werkelijkheid of als een creatief proces? Waarom is dat voor u?
- Het roept vragen en onzekerheden op als je geloof benadert als creatief spreken, aldus Karin. Zijn dit eigenschappen die horen bij het geloof?

Mijn wandel met de Geest

Ik meende dat ik haar goed kende. Al zolang ik me herinner, waren we de beste maatjes. Urenlang brachten we samen door. Spelen, dollen, schaterlachen. Dikwijls gooiden we geestdriftig de grote doos met Lego ondersteboven om uit de chaos van blokjes de meest uitbundige werelden te scheppen. Ik weet nog hoe ze op een ochtend alles door elkaar haalde. De ridders schoten in een ruimteschip het heelal in, terwijl ze achterna werden gezeten door een stel politieagenten op een piratenschip dat met hetzelfde gemak de ruimte in vloog.

'Dat kan toch helemaal niet?!' riep ik onthutst uit. 'Waarom niet? Zie, ik maak alle dingen nieuw,' antwoordde ze, waarna ze haar beide mondhoeken omhoog krulde in een ondeugende glimlach, zoals alleen zij die kon opzetten. Ze had wel vaker zulke wonderlijke opmerkingen, maar op de een of andere manier klonken ze nooit belachelijk. Niet uit haar mond.

Ze was een fladderaar. Altijd even levendig en geanimeerd. Altijd met haar hoofd in de wolken. Soms werd ik er moe van, maar meestal wist ze me aan te steken met haar onuitblusbaar enthousiasme. Bovendien wist ik wat ik aan haar had. Ze was er gewoon. Ook toen ik de basisschool achter me liet en naar de middelbare school ging.

Natuurlijk veranderde er het nodige in die tijd. We wisselden de dromerige onschuld van het speelkleed in voor een uitgezakte bank, vanwaar we onbekommerd ons commentaar afvuurden op de televisie tegenover ons. Doorgaans had ik de afstandsbediening in handen, maar bepaalde zij de zender. Nieuwsrubrieken en actualiteitenprogramma's waren haar favoriet. 'Ik wil weten wat er in de wereld speelt.' En die wereld vatte ze op in de ruimste zin van het woord. Het journaal passeerde in alle talen de revue en ze leek het nog te begrijpen ook. 'Hoe versta je dat allemaal?' 'Gewoon,' zei ze en haalde nonchalant haar schouders op. Ik wist dat dieper doorvragen geen zin had.

De jaren verstreken. Ik slaagde voor mijn examens en ging op kamers wonen om aan de universiteit te studeren. Of was het andersom? In ieder geval, zij ging met me mee, daar hoefden we geen lange gesprekken over te voeren. Ook niet over mijn studiekeuze. Theologie.

Vanaf het eerste moment dat ik die overweging opperde, had ze mij aangemoedigd: 'Uitstekende optie, zeker doen!' Ze had een zwak voor de geesteswetenschappen, zo bleek. Aan het begin van de studie zat ze regelmatig naast me in de bibliotheek. Wanneer ik voor een exegese boven de bijbel gebogen zat, keek zij over mijn schouder mee. Soms, als ik naar haar idee iets te lang bij hetzelfde vers bleef hangen, fluisterde ze me toe: 'Dat moet je zus en zo lezen.' 'O ja,' zei ik dan, 'dat klinkt logisch.'

Weer vroeg ik me af hoe ze aan al die wijsheid kwam. Maar niet hardop. Over die dingen hield ik me schuchter stil. Tot ik op een gegeven moment in de collegebanken iets hoorde dat me zo ongeloofwaardig in de oren klonk dat ik het haar wel móest vragen. 'Zeg, nou moet je me niet uitlachen, maar...' Ik stopte even en haalde adem. 'Ik hoorde dat... dat jij de eigenlijke auteur van de bijbel bent?' Ze keek me aan, zweeg en zette een pokerface op. 'Maar klopt het?' 'Wat denk je zelf?' was meteen haar wedervraag. Ik wist het niet. Voorlopig liet ik het bij een vraagteken en ik meende daarop bij haar een kleine glimlach te ontwaren.

Is het vreemd dat ik me die glimlach herinner, maar niet meer het gezicht erachter? Ik realiseerde me pas later, in een moment van verlichting, dat het de eerste keer was geweest dat ze mij een vraag had gesteld, in plaats van andersom.

Ik heb de contouren van haar gezicht nooit meer zo scherp omlijnd gezien, de klank van haar stem nooit weer zo helder gehoord als toen. Daarna ontweek ze rechtstreeks contact. Het voelt nu achteraf als een *rite de passage*. Een stap naar volwassenwording. Alsof ze me een duwtje

had gegeven, weg uit het veilige nest.

Met haar vraag had ze mij het vertrouwen gegeven zelf mijn antwoorden te kunnen vinden. Net zoals mijn ouders me hadden losgelaten om een eigen weg te gaan, had zij me op vrije voeten gesteld. Toegegeven, het was meer dan eens onwennig, een delicate zaak van balanceren en evenwicht zoeken in de dynamiek van het dagelijkse leven, doch zodra ik ruimte vond voor milde zelfspot, hield ik me zelfs op één been staande. En dat voorlopige vraagteken? Daar heb ik inmiddels verlenging voor aangevraagd.

Ik meende dat ik haar goed kende. Bij wijlen vraag ik me af of ik me niet alles heb ingebeeld. Ik heb geen enkele foto waar we samen op staan, geen enkel tastbaar aandenken. En dat oude speelkleed kun je moeilijk een bewijs noemen. Maar heb ik dat nodig? Vroeger misschien, maar nu, aan het eind van mijn studententijd gekomen, weet ik wel beter. Al meen ik haar van tijd tot tijd nog te zien. Vaak veraf, in een nevelvlek. Zoals laatst, toen ik rond het elfde uur mijn kamer verliet voor een avondwandeling. De stad was stil, alleen het geluid van mijn voetstappen klonk door de hoofdstraat. Ik sloeg bij de kerk linksaf, ging door één van de oude stadspoorten en vervolgde mijn weg langs de IJsselkade, toen er een schrale herfstwind opstak die me recht in mijn gezicht sloeg. En plotsklaps. Mijn adem stakte. Is dat echt...? 'Ze is er gewoon,' fluisterde ik mijzelf toe. Ik tuurde in de verte en zag haar. Daar wervelde ze, over het water.

Klaas Douwes

Discussievragen

- Herkent u dit beeld van de Geest als 'speelkameraadje'?
- De Geest begeleidt ons naar onze volwassenwording toe. Wat vindt u van deze opvatting?

Na het laatste avondmaal

Zondagmiddag.

Brood en beker staan op tafel.

Alles is gereed gemaakt voor het avondmaal.

We komen binnen, ze kijkt op, een glimlach trekt over haar gezicht. Prompt steekt ze in een cerebraal gebaar haar hand uit en reikt naar het keurig in kleine, afgepaste stukjes gesneden brood. Voorzichtig pakt ze het op en reikt een brokje naar mijn lippen. De chocoladehagel slag rolt alle kanten op. Ik open mijn mond en neem liefdevol het brood tot mij. Dan valt haar oog op de beker. Ze kijkt gepuzzeld. Dan heft ze, in een priesterlijk gebaar, vol aandacht en deemoed de beker. Uitnodigend. Ik neem voorzichtig een slokje, als ware het gesacreerde wijn. De fristie smaakt zurig, maar is als honing.

Die ochtend zijn ze niet naar de kerk geweest: in huis heerst het NORO-virus. In arren moede hebben ze met z'n allen dan maar voor de televisie zitten kijken naar een kerkdienst. De verzorgster meldt dat ze samen hebben gezongen. Ik informeer. Even is het stil, dan herinnert de verpleegkundige zich een regel: 'Iets met rijke zegen, of zoiets ...'

Ik kijk naar de vrouw naast me, zet zachtjes het lied in. Ze kijkt me aan, herkent, haar blije ogen zingen mee. Plots een geluid als van een hevige windvlaag, die het gehele huis waar zij zaten, vulde. Althans, de hele huiskamer komt tot leven. Op ieders lippen verschijnen tongen als van vuur. Allen zingen plotseling uit volle borst *'Heer, ik hoor van rijke zegen, die gij uitstort, keer op keer ...'*

Ik kan mijn tranen nauwelijks bedwingen.

God, fluistert het in me. God!

Zelden was de Geest zo nabij.

Natuurlijk, ik weet ook wel dat in de dwalende geest van de vrouw die mij ooit, lang geleden het leven gaf, het moederlijk instinct wakker werd. Ze wilde het kind, dat ze niet meer bewust als kind herkende, voeden. Laven. Maar toch ...

De bijbehorende, haast sacrale gebaren waren meer. Het lied – ondanks de draak van een tekst – was van een schoonheid die alle liederen op dat moment te boven ging. Daar, op die intrieste doodse plek, waarde plotseling inspirerend en levendig de (Heilige) Geest rond op een onverhoeds moment. Onmiskenbaar herkenbaar, niet te missen.

Zo ongeveer beweegt zich vermoedelijk die Geest. Onmogelijk in dogma's te vangen. Laat staan om er woorden voor te vinden.

Daarvoor is zij te ongrijpbaar, te levendig, te onvoorspelbaar, te troostend, te omvangrijk, te inspirerend, te grensoverschrijdend, te ... Taal is ten enenmale ontoereikend om haar reikwijdte te omspannen.

Het is dan ook meer dan voorstelbaar dat de werking van de Geest op belangrijke momenten in het leven een plek heeft gevonden in verhalen van mensen. Immers, verhalen geven greep op een werkelijkheid die te denken geeft. Meeslepende ervaringsverhalen, die er altijd weer in slagen hoopvolle krachten te generen om een vooralsnog geblokkeerde toekomst te openen. Krachten die bronnen aanboren van grensoverschrijdende, ontroerende momenten, die het werkelijkheidservaren van alledag te boven gaan.

Het doet denken aan oude spelletjes: hoe wisten de kinderen in het voor-twintertijdperk dat het tijd was om touwtje te springen of te tollen. De gelijktijdigheid van dit spel in ver uiteen gelegen plaatsen deed niemand verbleken. Het was gewoon zo.

In bijbelse termen maken we met dit fenomeen kennis in velerlei bewoordingen. Zowel oudtestamentische als wel nieuwtestamentische verhalen cirkelen rondom een onuitsprekelijk geheim dat het leven gaande houdt en inspireert tot helende momenten.

Houd ik mezelf of de ander voor de gek door het onverwoordbare een naam te geven als Heilige Geest? Dat ondefinieerbare element, dat vorm aanneemt in de verbondenheid met elkaar. En in die verbondenheid de tastbare realiteit overstijgt als een onzichtbaar fluïdum. Gut, niemand vraagt zich af of de ongrijpbare en onzichtbare radiogolven die de ether doorstromen wel bestaan: we horen immers het geluid.

Het is niet voor niets dat ik – in het professionele deel van mijn leven – de (voor)bede in de kerk vaak afsluit met de woorden: *'(...) laten we daarom luisteren, intens en aandachtig, naar verhalen van toen, naar verhalen van mensen die het ook allemaal niet zo zeker wisten; zij, die onderweg beschadigd zijn geraakt, of juist geheeld werden; luisteren naar verhalen van nu, luisteren, naar wat de Geest nog steeds te zeggen heeft (...)'*.

Om vervolgens, in een moment van stilte, voor deze levensenergie – als een ontluikende bloem – open te gaan.

Het is in die stilte dat ik zo nu en dan meegenomen wordt naar de woonkamer van toen, waar ook, op een onverhoeds moment, de Geest onstuimig binnenwaaide.

Onherroepelijk daaraan verbonden is de herinnering aan de volgende ochtend, toen in alle vroegte de telefoon ging en een stem mij vertelde dat mijn oude Mem zojuist was overleden. Haar geest was onverhoeds troostend meegevoerd naar een helende ruimte, over grenzen heen, naar de andere kant van het bestaan.

Foekje Dijk

Discussievragen

- Bij haar moeder ervaart Foekje de Geest. Zou u dit ook de Geest noemen?
- Op het ene moment is de aanwezigheid van de Geest zeer duidelijk. Op het andere moment is het weer onmogelijk om de Geest onder woorden te brengen. Is dit voor u ook herkenbaar?

Geest, geestelijk...

De geest is overal en nergens, is met ons verbonden als de adem, vluchtig als de wind. Dat maakt wie we zijn: dat we willen, voelen, denken, geloven, ontroerd raken. De geest is niet iets, zonder niets te zijn. Het is ook meer een sfeer die we in en uitademen. Het leeft in ons en hangt om ons heen.

Mensen zijn geestdragers en sfeerscheppers. In hun spel met de wereld neemt de wereld die sfeer op en wordt de wereld geestelijk. Ieder huis ademt de geest van zijn bewoner, ieder vertrek verwijst naar de mens die er zijn thuis heeft. Als we er als vreemde binnenkomen, proeven we die sfeer. Zo hebben wij bij onze intrede in de wereld eerst de sfeer leren proeven; eerst hebben we moeten inademen voor we konden uitademen. We zijn opgegroeid in een bepaalde geest en het bepaalt onze plaats als geestdrager; we zijn erfgenaam van het geestelijke. Veel was er voor wij er waren en in de restanten van het verleden kunnen we de sfeer proeven; wanneer wij een middeleeuwse kerk bezoeken of een kasteel, wanneer we een oude tekst lezen of een kunstwerk zien. Dan komt de geest van het verleden tot leven.

Geest en geestelijk is echter geen eenduidig gegeven: de geest vertoont zich in de veelvoud van zijn dragers. Als opzichter van onze eigen levensloop moeten we de geesten leren onderscheiden; we moeten ons afvragen in welke geest we willen ademen. Het gaat om de vragen van goed en kwaad, om plaatsbepaling en levensvervulling, kortom de vraag naar onze humaniteit, de vraag naar het ideaal van de geestdrager. Daar is de mensheid in haar lange geschiedenis eindeloos mee bezig geweest. Met vallen en opstaan zijn er idealen gevormd over die zaken die ons aangaan: over gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen, van rassen, over vrijheid, over verantwoordelijkheid, over redelijkheid. Uiterst kwetsbare idealen van deze humane geest staan tegenover de geesten van macht en geweld, van vooroordelen en opportunisme. Wie wil ademen in de geest van humaniteit, voor wie die geest heilig is, raakt vaak buiten adem. De vraag is dan: hoe komen we op adem en hoe houden we het spoor?

Overeind blijven en in het spoor blijven, daar is geestkracht voor nodig. Een plek om op adem te komen kan ons helpen. Daar kunnen we de geest die ons Heilig is, inademen door elkaar verhalen te vertellen over vrede en recht, liefde en barmhartigheid.

Laat ons dat allemaal vooral klein houden zoals de lucht en de leegte van de Prediker en even sjofel als het gewone alledaagse leven. Wie de geest daar boven uit wil laten steken en daar iets groots en geweldigs van wil maken, haalt het heilige en helende eruit. Dan ontstaat er een geest die veeleisend en dwingend is, omdat die vraagt de eigen geest op te geven teneinde een geheel andere geest aan te nemen; dat wordt een geest die het leven in de weg staat omdat hij het leven geheel en al voor zich opeist. De waarheid die ons vertrouwen versterkt heeft geen hoofdletters, de geest die ons op adem helpt, heeft aan niets genoeg.

De geest die we mochten inademen, leert ons dat we mogen leven van geleende, gematerialiseerde inspiratie, gestold in liederen en verhalen, in gedichten en gebeden. Als we die inademen worden ze weer fluïde, hun geest sterkt onze geest, zodat ze in ons weer handen en voeten krijgen. Als we er een theorie van maken, dan verstenen ze tot resten uit een ver verleden en verliezen hun monumentale waarde. 'De letter doodt, de geest doet leven'. Wat ons mensen mens laat zijn, is de geest, ongrijpbaar als de wind. 'Adem in, adem uit! Voel het leven in je lijf, adem liefde, adem vrede, adem licht en adem leven' (Pinksterlied).

Arne Jonges

Discussievragen

- We moeten de geest vooral klein houden, schrijft Arne, anders haal je het heilige er uit. Hoe denkt u hier over?
- Arne spreekt over de geest van humaniteit en de geesten van macht en geweld. Wat vindt u van dit beeld van meerdere geesten?

Over grenzen heengaan

Pinksteren is een moeilijk feest. Het is het feest van de Geest. Maar wat is Geest? Als er iets ongrijpbaar en onbewijsbaar is, is het wel Geest.

Het verhaal van Pinksteren vertelt over geluid als van een geweldige wind en vuurtongen op hoofden. Met onze 'wetenschappelijke bewijs'-ogen lopen we hier vast zoals op al die andere plekken in de bijbel waar dingen gebeuren die niet kunnen. Maar voor mensen die alleen zo kijken, blijft veel verborgen. Niet alleen in de bijbel, maar ook in het gewone leven.

Het Pinksterverhaal is een poging om in beelden een verandering die mensen overkomt duidelijk te maken. Het hoeft niet een verandering te zijn die op een specifieke datum en een bepaald uur is vast te stellen. Het kan een verandering zijn die een langere tijd nodig heeft. Het gaat om een verandering in energie en beleving van je situatie en de wereld om je heen.

Een verandering van de ene visie of beleving naar de andere zien we in het Pinksterverhaal. Een groepje mensen in een bovenzaal, achter muren teruggetrokken. Vastgelopen in de dood van hun grote voorbeeld en inspirator Jezus. Zijn einde lijkt het einde. Jezus en zijn beweging zijn te pletter geslagen tegen de rotsen van de macht.

Maar dan gebeurt er iets op dat pinksterfeest dat maakt dat ze naar buiten gaan. Niet meer opgesloten maar vol vuur praten ze met de mensen in de stad over wat ze in Jezus hebben ervaren. Ze praten tegen mensen uit de hele wereld die andere talen spreken en andere culturen hebben. En ze verstaan elkaar!

Grenzen worden hier overschreden, grenzen bestaan niet meer. De mensheid met alle verschillen is één gemeenschap die elkaar begrijpt als het gaat om wat wezenlijk is in het leven. Verschillen verdwijnen niet, maar vormen geen grenzen waarop we stuklopen.

Het Pinksterverhaal vertelt hoe die verandering gebeurt en dat het een enorme kracht teweegbrengt die hen voortstuwt. Dat noemen ze Geest. Geest is geen figuur. Geest is *geestkracht*. Het stuwt je voort zoals de wind dat kan. Door geestkracht loop je warm. Het zet je in vuur en vlam.

Menso Rappoldt

Discussievragen

- Wat vindt u van deze symbolische uitleg van het pinksterfeest?
- Het pinksterfeest is een feest van verandering. Heeft u in uw leven 'pinksterfeesten' gekend? En heeft u toen ook iets van de Geest ervaren?

De Geest is voor iedereen

Wanneer mij gevraagd werd naar de Heilige Geest – wat voor ideeën ik er over heb en wat voor gevoelens – gingen bij mij altijd de haren overeind staan. Dat komt door de orthodoxe opvoeding die ik heb gekregen. Heilige Geest associeerde ik met zware dogma's over de Drie-Eenheid: Vader, Zoon en Heilige Geest, waarbij het beeld van de eerste twee nog wel duidelijk is, maar de derde?

Persoonlijk had ik niet zo veel met de Heilige Geest en van mij hoefden we het er niet over te hebben. Totdat ik erachter kwam dat wanneer je alle dogma's over de Heilige Geest één voor één afpelt, je geestkracht overhoudt.

In Johannes 14: 1-26 is Jezus in gesprek met zijn leerlingen. Hij wil de geestkracht die hem bezielt doorgeven aan zijn leerlingen. Zodat die hierdoor geïnspireerd kunnen leven en het op hun beurt kunnen doorgeven aan ieder mens op aarde. Dat is de opdracht die de apostelen zich ten doel stellen: het verspreiden en doorgeven van de Geest van Jezus om voortaan vanuit die Geest te leven.

Maar in deze bijbelpassage staat iets opvallends. Iets dat doet nadenken over de Geest. De redevoering die Jezus houdt voor zijn leerlingen is een soort geestelijk testament. In het begin daarvan zegt hij: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand kan bij de Vader komen dan door mij'. Deze tekst heeft altijd tot heel veel stelligheid geleid. De stelligheid dat het christendom de enige ware godsdienst is, omdat Jezus hier toch heel duidelijk zegt dat je alleen via hem, door in hem te geloven, bij God kunt komen. Er is geen andere route naar God toe. Tenminste dat lijkt hij hier te zeggen.

Is dat wel mogelijk? Dat je van jezelf zegt de enige juiste godsdienst te zijn en dat alle anderen het mis hebben? Als we de bijbelverhalen lezen over Jezus en hoe hij omging met de mensen, hoe hij iedereen aanvaardde zoals hij of zij was en dat hij hen juist zo weer bij God bracht en vertrouwen gaf, dan valt dit eigenlijk niet met elkaar te rijmen.

Wanneer we vervolgens kijken naar de Geest, zoals erover gesproken wordt in de Bijbel en in de liederen die we erover zingen, dan blijkt dat die Geest geen mensen uitsluit. De Geest waait waarheen zij wil. Dat wil zeggen: die geestkracht van God, die werkt in mensen, maakt geen onderscheid tussen mensen. Die Geest sluit geen mensen buiten; de één wel en de ander niet. De Geest sluit juist mensen in, omdat deze goddelijke geestkracht werkt in mensen, ongeacht hun religie. Deze geestkracht van God komt langs verschillende wegen tot de mensen en is voor alle mensen beschikbaar.

De theoloog Karl Barth heeft gezegd dat God zich openbaart aan de mensen. Je kunt het hiermee eens of oneens zijn. Maar stel dat hij gelijk heeft, dan is het niet meer dan logisch dat God zich aan mensen openbaart op een manier die bij hen past. Zo kan het gebeuren dat de Geest ook in andere godsdiensten werkt. Gods Geest werkt inclusief en sluit niet buiten.

Nog even terug naar Johannes 14. In de kerk hebben we de gewoonte om voor het bijbellezen te bidden om de kracht van de Geest, zodat die Geest ons hart opent voor het Woord en we daardoor de woorden die geschreven staan gaan begrijpen. De volgorde is dat eerst Gods Geest moet komen en we dan de Bijbel gaan begrijpen. Maar die volgorde kan ook andersom zijn.

Wanneer we in de Bijbel de verhalen over Jezus lezen, maken we op die manier kennis met de Geest die hem bezielde, de geest van God. Dat is eigenlijk ook de reden waarom wij zondags de verhalen lezen. Om kennis te maken met een andere manier van leven en om te leren hoe we kunnen leven vanuit een andere geest, en wel vanuit de geest die Jezus bezielde heeft. Dat kunnen we lezen in Johannes 14.

In dit geestelijk testament van Jezus wordt door de evangelist Johannes de betekenis van Jezus

samengevat. Die houdt in dat de adem van God die de mens in den beginne het leven schonk, de Geest die werd ingeblazen, in Jezus aanwezig is. Dat is de reden dat hij 'het leven' wordt genoemd. Het is beeldspraak net als de uitspraken 'ik ben het brood des levens', 'ik ben de weg' of 'ik ben het licht'.

Beeldspraak om aan te geven dat hij de weg ten leven heeft gewezen, dat hij licht heeft ontstoken waar het donker was en voedsel heeft gegeven waar een mens hongerde naar liefde en gerechtigheid.

Vanaf het begin van de mensheid is de vraag gesteld: 'Wat moet ik doen om eeuwig leven te krijgen?' Die vraag zie je in de evangeliën ook steeds terugkeren. Dat is niet de vraag naar een levenselixer waardoor je niet sterft, maar het is de vraag naar de weg in het leven die je moet gaan.

Hoe moet je leven? De Bijbel geeft daar als antwoord op dat je je aan Gods geboden moet houden en je naast de arme moet gaan staan. De weg van recht en gerechtigheid doen. Die weg gaat van God uit en gaat naar God toe.

Het Johannes-evangelie wil benadrukken dat we in Jezus een mens zien die deze weg ten volle geleefd heeft. Vandaar dat hij 'het leven zelf' genoemd wordt en 'de weg' en 'het licht'. De geest die hem bezielde, de geest van God, die God aan alle mensen wil schenken. Daarom mogen wij de beeldspraak over Jezus nooit exclusief gebruiken, om anderen uit te sluiten, maar altijd als een voorbeeld om na te volgen. Want hij heeft laten zien dat er bij God ruimte is voor alle mensen en dat God zijn Geest aan alle mensen geeft.

Marijke Kwant

Discussievragen

- Denkt u ook dat de Geest inclusief werkt en mensen niet buiten sluit?
- Hoe belangrijk is Jezus voor u om de Geest te leren kennen? Is hij de (enige) weg of zijn er ook andere mogelijkheden?

De Heilige Geest, de Trooster

Eerlijk gezegd ben ik altijd wat huiverig als het over de Geest gaat. Ik denk dan altijd: hoe kun je nu zoveel tekst wijden aan iets, iemand, die waait waarheen zij of hij wil en niet te 'vangen' is in woord en beeld? En het beeld van de Heilige Geest als Trooster; dat is altijd iets abstracts voor me gebleven. Wat moet ik me daarbij voorstellen? Hoe kan iets of iemand troosten als ik er geen naam voor heb? Tot ik het volgende verhaal hoorde van een collega.

In een huis waar mensen met een verstandelijke handicap wonen is een van de bewoners, Jan, overleden. Iris, een begeleidster, heeft daar niet echt om kunnen huilen want Jan is overleden na vele nare maanden, dagen en uren van ziekte. Jans overlijden is dus ook wel een opluchting. En het werk gaat gewoon door; Iris gaat Kees eten geven.

Kees kan niet zelf eten. Hij kan eigenlijk niets: zichzelf niet wassen, zich niet aankleden, hij is nooit zindelijk geworden. Hij kan niet zitten, hij zit vastgebonden in zijn stoel omdat hij er anders uitzakt. Hij spreekt niet, begrijpt geen woorden. 'Pap' is een klank waar hij geen betekenis aan kan hechten. Een foto van een bord pap maakt hem ook niet wijzer. Hij herkent pap als die hem in de mond gestopt wordt, want zijn mond opendoen en slikken kan hij wel.

Iris geeft Kees eten. Dan klinkt in de kamer het lievelingsliedje van Jan – en bij Iris komen de tranen. Kees ziet dat en slaat zijn armen om haar heen.

Met alles wat wij over Kees weten, kan dat helemaal niet. Hij kan aan tranen niet de betekenis van verdriet verbinden, laat staan verzinnen dat je iemand troost door je armen om haar heen te slaan. En toch heeft Kees Iris getroost. Alsof hij dat uit het niets heeft gedaan.

Kees moet je eigenlijk wel beschrijven met 'niet': niet zelf eten, niet zelf zitten, enzovoort.

Maar ondanks dat 'niet', dat 'niets', heeft hij Iris getroost. Dat kwam als een verrassing, maar het kwam niet uit het niets. Het is moeilijk te zeggen wie Kees nu wel is. Maar soms gebeurt hij. Iris heeft het ervaren.

Dus, wat wil ik hier nu eigenlijk mee wil vertellen: dat het me niet zoveel uitmaakt hoe het zit met die Geest. Als Kees er maar is. En op de één of andere manier hangt dat met elkaar samen.

Marieke Fernhout

Discussievragen

- Herkent u in dit verhaal over Kees de werking van de Geest?

- Wat vindt u van het beeld van de Geest als Trooster? Heeft u ervaring met een troostende Geest?

Weg met de Geest! Weg met God!

Is een vrijzinnige theologie over de Geest wel overeind te houden? Waarin verschilt de Geest van een God die ervaren wordt als een gevoel, een inspiratiebron of als een innerlijke kracht?

De Triniteit is altijd een lastig begrip geweest in de christelijke traditie. Hoe hou je het idee van monotheïsme overeind met een God die uit drie delen bestaat. En niet onterecht hebben theologen van de vroege kerk zich decennialang bezig gehouden met de vraag hoe die drie delen van de Drie-Eenige God zich tot elkaar verhouden. Met de besluiten van de concilies waren de meeste geestelijken tevreden, al zullen zij ongetwijfeld zelf ook hebben beseft dat zij een theologische constructie hadden ontwikkeld die niet zozeer uiterst complex is, maar vooral onnavolgbaar is. De buitenwacht – de gewone gelovigen – halen al eeuwenlang hun schouders op en schudden met hun hoofd wanneer ze uitleg krijgen over de triniteitsleer. ‘Onbegrijpelijk’, constateren zij en daarmee durven zij het te benoemen in tegenstelling tot de theologen die het idee overeind willen houden.

De problematiek van de Triniteit treft iedere soort gelovige: van orthodox-gereformeerd en katholiek, tot evangelisch en vrijzinnig. God is voor de meesten nog wel voor te stellen, evenals Jezus. En hun onderlinge verhouding is ook min of meer duidelijk. Maar de derde poot van de Drie-Eenheid is altijd het ondergeschoven kindje geweest. Want wat is de Geest? Hoe ziet die er uit en hoe werkt die? Hoe verhoudt de Geest zich tot God en Jezus? Was de Geest in Jezus aanwezig? Vervangt de Geest Jezus?

Voor de vrijzinnige theologie is er nog een probleem bijgekomen: de verhouding tussen God en de Geest wordt troebel, de scheiding flinterdun. Wat is het probleem?

Vrijzinnige theologie heeft de visie op God veranderd. Zij heeft het beeld van God de Heerser, de Schepper en de Vader betwijfeld en is tot andere conclusies gekomen. God is geen duidelijk beeld, geen persoon, geen allesoverheersend wezen. In plaats daarvan is God iets wat niet tot zeer moeilijk te kennen is. Een verlangen waar we naar hunkeren maar wat vooral een Mysterie blijft. God is onkenbaar... Maar: God is wel voelbaar, herkenbaar, erfahrbaar. God is geen vastomlijnd gegeven, maar iets wat we mogen ervaren – soms heel goed, soms iets minder.

God als een gevoel. Het is een dominante opvatting geworden in de vrijzinnige traditie. Wat betekent dat voor de Geest? God is iets geworden tot dat wat de Geest altijd al was... Laat ik dat verhelderen: de Geest heeft in de christelijke traditie altijd de plaats ingenomen van ‘het steuntje in de rug’, de ‘stille, werkende kracht’. Het is een onbeschrijfbaar iets wat haast niet te doorgronden is, maar wat we wel kunnen ervaren. Als kracht, als bron, als houvast, hoe je het ook wilt noemen. Die eigenschappen heeft de vrijzinnigheid nu ook toegekend aan God. We kunnen alleen maar constateren dat zowel God als de Geest zijn geworden tot iets onnoembaars dat wel gevoeld kan worden.

Dit brengt een probleem met zich mee: kun je het ene onnoembare gevoel nog wel onderscheiden van het andere onnoembare gevoel? Kun je God nog wel onderscheiden van de Geest? Of de Geest van God?

Dit probleem ervaar ik zelf: God is voor mij een gevoel, een ervaring. Met de Geest had ik nooit zoveel totdat ik werd uitgedaagd om over die Geest na te denken. Ik kwam tot de conclusie dat de Geest voor mij dezelfde eigenschappen heeft als God. Dat vond ik moeilijk, want opeens vroeg ik mij af: ‘Is datgene wat ik ervaar als God, wel God, of is dat de Geest?’ Ik ervoer het als een probleem, want welk onnoembare gevoel was ik nu aan het ervaren?

Mijn oplossing is zowel rigoureuus als verhelderend: weg met de Geest! Weg met God! Waarom spreken van een tweedeling die op geen enkele manier ervaren kan worden, die op geen enkele manier hard gemaakt kan worden. Als zowel God als de Geest onnoembaar zijn, betekent dit dat mensen ook geen onderscheid kunnen ervaren tussen de twee. Wat overblijft is een lastige, theologische constructie waarvan de fundering wegvalt. De fundering bestond uit de duidelijk beschreven drie delen van de Triniteit. Die beschrijvingen hebben afgedaan en daarmee de triniteitsleer.

Wat blijft dan over? Een onnoembaar gevoel dat we noch God noch Geest kunnen noemen. Maar mensen als wij zijn, willen wij dit waarneembare gevoel toch benoemen. Laten we er dan één woord voor verzinnen: het Myserie, het Heilige, het Onnoembare.

Niet meer spreken over een Drie-Eenheid... Het zal een hoop rust geven, voor velen. En het zal een hoop ruimte geven. Ruimte die eigen is aan de Geest.

Erik Jan Tillema

Discussievragen

- Vindt u het ook moeilijk om godservaringen van geestervaringen te scheiden?
- Wat vindt u van het voorstel om de begrippen God en Geest te vervangen door één woord?

In een flow

Ik geloof in de goede Geest
die warm maakt wat verkild,
en soepel wat verstard is,
die ons tot nieuwe mensen maakt.

Deze regels las ik een keer voor in een dienst als onderdeel van een eigentijdse geloofsbelijdenis. Ze spreken mij aan als ik nadenk over mijn beeld van de Geest.

Eigenlijk vond ik 'de Geest' altijd maar een vaag begrip. En dan is die Geest in de bijbel ook nog heilig! Ik kan me er maar moeilijk een voorstelling van maken. Wat doe je dan om er een wat helderder beeld van te krijgen? Je gaat van alles lezen over de Geest.

In het voor mij inspirerende boekje van Rochus Zuurmond met als titel *Niet te geloven*, legt Zuurmond op heldere wijze uit wat er vanuit bijbels perspectief verstaan wordt onder Heilige Geest. In vrijwel alle boeken van het Nieuwe Testament komt de Heilige Geest voor. Deze Geest wordt vaak in verband gebracht met een liturgische handeling zoals gebed en doop. In het jodendom is de Heilige Geest vooral de inspirator van Mozes en de profeten. Maar wat is nu precies die Geest, hoe kan ik dat begrip verhelderen, wat is mijn begrip van de Geest?

Het werd voor mij een stuk duidelijker toen ik las dat een 'geest' in de bijbel een kracht is die een mens aanzet tot een bepaalde activiteit. Dat is voor mensen van nu ook nog herkenbaar en begrijpelijk. Wanneer wij bijvoorbeeld spreken over 'de macht der gewoonte' zou men dat in de oudheid een geest noemen, aldus Zuurmond.

Als het begrip geest zo wordt uitgelegd moet ik daarbij spontaan denken aan de flowtheorie van de Hongaarse hoogleraar psychologie Mihály Csíkszentmihályi, een van de grondleggers van de positieve psychologie. In zijn werk *Flow: The Psychology of Optimal Experience* stelt Csíkszentmihályi dat mensen het gelukkigst zijn wanneer zij in een flow zitten. In die staat ga je volledig op in de taak die je gegeven is. Je bent uiterst geconcentreerd en werkt zeer doelgericht. Je verliest je zelfbewustzijn, denkt niet meer om de tijd en vergeet primaire behoeften als slapen en eten. Volgens mij is op het moment dat je in zo'n staat verkeert daadwerkelijk de Geest aan het werk en dat maakt gelukkig!

Toch is daarmee nog niet alles gezegd over de 'Heilige' Geest. Zuurmond gaat verder met de geesten (machten die aan het werk zijn) in de bijbel en schrijft dat er allerlei soorten geesten zijn: nuttige maar ook schadelijke, goede maar ook kwade, en het is belangrijk om een goed onderscheid te kunnen maken. 'Geloof niet iedere geest, maar onderzoek de geesten of zij uit God zijn,' zegt Johannes in 1 Johannes 4: 1. In de bijbel is die geest van God de Heilige Geest. Heilig drukt uit dat het gaat over een geheel eigensoortige geest, een geest die mensen aanzet tot activiteiten die sterk kunnen afwijken van het gangbare patroon.

Aanzetten tot bepaalde activiteiten. Ik vind het een mooi beeld van de Geest. Voor mij is 'Geest' wind, adem, storm, briesje, leven, levenskracht, beweging, dynamiek. Vanaf de schepping blaast God de adem in de mens, lezen we in de bijbel.

Het is de Geest van God die leven geeft, aan de enkeling maar ook aan de gemeenschap. De Geest werkt verbindend en vormend, zodat we steeds meer worden zoals we bedoeld zijn. De Geest is de werking van God in het hier en nu, aanwezig en toch ongrijpbaar. Zij waait waarheen ze wil. Zij maakt schoon wat vies is, sprenkelt water op wat verdroogd is, maakt zacht wat verhard is, verwarmt wat verkild is. Zij is trooster, vervult het donkere hart met licht. Dat is wat ik hoor in de regels van de eigentijdse belijdenis waarmee ik mijn verhaal begon. Want adem, wind, geest zijn dingen die je niet ziet, maar die je wel degelijk in beweging kunnen zetten en zo probeer ik iets van het moeilijke begrip Geest duidelijk te krijgen als adem die bezielt, in beweging zet, tot leven

brengt, doet groeien. En zo kun je zelf ook warm voor iets lopen, vol raken van iets, enthousiast worden, ergens voor gaan. Om met de woorden van Csikszentmihályi te spreken: in een flow terechtkomen.

Henri Frölich

Discussievragen

- Als we in een flow zitten, werkt de Geest. Wat vindt u van dit beeld?
- De Geest zorgt er voor dat we steeds meer worden zoals we bedoeld zijn. Denkt u daar ook zo over?

Aan de Onbekende die over het water zweeft,

Het spijt me dat mijn aanhef zo vaag is. Wellicht verdient U beter. Ik ken ook wel een paar deftigere namen van U. Heilige Geest, de derde persoon van de Heilige Drie-eenheid bijvoorbeeld, of de Parakleet. Maar ik heb het idee dat die namen me niet dichterbij U brengen. En dat is nu juist wat ik wil proberen, dichterbij U komen. Of, beter gezegd: dichterbij U komen bij wat U voor mij betekent.

Dat brengt mij op de vraag: heb ik U wel eens ontmoet? Bent U daar waar, in een grote zaal vol mensen, zelfs een vallende speld te horen is? Op de momenten dat er geen scheiding meer bestaat tussen spreker en luisteraars, maar allen gegrepen worden door het woord? Luistert U mee als mensen zó geraakt worden door een lied dat ze vanzelf de woorden gaan meezingen? Als mensen in het inloophuis met elkaar praten over een bijbeltekst en wij elkaar, ondanks onze verschillende achtergronden, verstaan. Komt dat dan door U? En wanneer ik bij het schrijven niet naar woorden hoeft te zoeken, maar ze mij gegeven worden, bent U het dan die mij zo snel doet typen? Zo ja, dan bent U een oude bekende en heb ik een paar vermoedens over U.

Het eerste is dat u een *oude* bekende bent. Oud, ja. 'De aarde was nog woest en doods, en duisternis lag over de oervloed, maar Gods geest zweefde over het water'. Ouder dan Methusalem dus, want die kwam later. Als U over het water zweefde, moet U de leegte en chaos beneden U gezien hebben. En U kon er niet tegen, want als U het wel had kunnen aanzien, had U het wel zo gelaten. Maar in plaats van de duisternis kwam er licht en leven. Kennelijk houdt U niet van het donker. Toen niet en nog steeds niet. Meer dan oud, bent U eeuwig.

U zweeft en ik geloof dat dat is wat U mij ook wilt laten doen. Daarmee bedoel ik niet dat U wilt dat ik boven de aarde ga zweven en zo onbereikbaar word voor de mensen om mij heen. Of dat ik steeds op zoek ga naar prachtige en verheven ervaringen en zo vergeet de buurvrouw goedemorgen te wensen. Wat U wel van me vraagt is dat ik in beweging kom, net als U. U wilt licht en mensen die licht verspreiden.

Niet dat ik dat zo gemakkelijk vind, bepaald niet. Mijn geest is wel gewillig, maar de rest is zwak... Moedig ben ik niet. Maar soms, als ik iets moeilijks moet doen, komt er een tekst naar boven en ik neem aan dat die van U komt. Zoals deze: 'De Geest Zelf bidt voor u met onuitsprekelijke zuchtigen'.

Terzijde: als mij een tekst te binnen schiet, komt die altijd uit de Statenvertaling, dat is het boek waarmee ik ben opgegroeid. Eerlijk gezegd heb ik geen flauw idee wat ik me bij bovenstaande tekst moet voorstellen, maar ik voel me er altijd wel een beetje sterker door. Misschien is dit waarmee U Uw bijnaam Parakleet, dat deftige woord voor trooster, eer aandoet.

Zo kom ik bij het tweede wat ik sterk met U in verband breng, namelijk: bezieling, inspiratie, passie, enthousiasme. U kunt mensen boven zichzelf uittillen, zodat ze ook een beetje gaan zweven (wat iets heel anders is dan zweverig worden). U heeft en geeft scheppingskracht. Bezieling, inspiratie, dat zijn begrippen zonder sluitende formules. Ze kunnen ervaren worden, maar niet ingekaderd. Dat past wel bij U, U zweeft immers. Zodra ik U in woorden probeer te vangen, bent U alweer gevlogen.

Ik zou bijvoorbeeld best willen weten of mijn vermoedens over U kloppen, maar ik weet vrijwel zeker dat U mij geen brief terug zult schrijven. Stel dat U zou zeggen dat ik het bij het rechte eind heb, dan kom ik niet dichterbij U. Integendeel, dat zou onze afstand vergroten, want dan stop ik met bewegen. Want waarom verder zoeken als ik toch alles al van U weet? Nee, ik zal geen antwoord van U krijgen. Iets van U zal altijd onbekend blijven en mij tot een zoektocht blijven uitdagen. Misschien had ik U daarom beter 'het Geheim dat over het water zweeft' kunnen noemen.

Bezielde mensen willen delen. Er is niet zoveel aan om in je eentje enthousiast te zijn. Wat ik, en

dat is mijn derde punt, als Uw grootste kracht ervaar is het verbinden van mensen. Als er één woord is wat bij U past, is het wel 'WIJ'. U bent zo vrij als een vogel in de lucht, dus is er geen plaats waar U niet kunt komen, geen mens die U niet kunt bereiken. In het begin zweefde U over het water, eeuwen later vierde U in Jeruzalem het pinksterfeest mee. Daar liet U mensen woorden van geloof spreken die door iedereen verstaan werden, ook al kenden de luisteraars alles behalve Hebreeuws. Ongetwijfeld kon je daar een speld horen vallen.

Mensen die door U in beweging zijn gezet, komen elkaar tegen, herkennen elkaar en gaan samen verder. Want samen zijn we sterker. Al is het maar voor even, zo lang als de preek, het concert, of de bijbelkring duurt. Op het moment dat mensen zich met elkaar verbonden voelen, vallen de verschillen weg. Dan is niemand meer alleen. En ik denk dat U, als U dan langs komt zweven, in Uzelf zegt: 'Zie, het is goed.'

U: eeuwig, bezielend en verbindend. Dus toch een drie-eenheid. Wat mij betreft zelfs een heilige...

Nel Verburg

Discussievragen

- Het is goed dat de Geest onbekend blijft, want dan blijf je er naar zoeken. Denkt u daar ook zo over?
- Een woord dat goed past bij de Geest is 'WIJ'. Bent u het daar mee eens?

Geest is wind

Geest. Raar woord eigenlijk. Op het eerste gezicht kleven er ook nare aspecten aan. Spookachtige, macabere zelfs, maar ook wazige, onaardse, zweverige. Om het woord zuiver te gebruiken moet je dus eerst heel wat ballast van je afschudden, het vrijmaken van stof, spinnenwebben en andere aanklevingen.

Eén ding weet ik in ieder geval wel: de klassieke talen – en als theoloog bedoel ik daarmee het Hebreeuws, het Grieks en het Latijn – drukken het fenomeen ‘geest’ uit in veel sprekender en beeldender woorden. Het zijn woorden waarbij je je iets voorstelt. Woorden die de essentie weergeven. Alle drie de woorden, respectievelijk *ruach*, *pneuma* en *spiritus*, betekenen in eerste instantie: wind.

Dat beeld is een treffende metafoor voor de mysterieuze kracht die we niet kunnen grijpen, maar die wel degelijk veel invloed op ons leven uitoefent. Typend voor de wind is dat je haar kracht zelf niet ziet maar wel de werking en de gevolgen van die kracht. Je ziet de bladeren over de straat waaien en de takken buigen. Daarnaast beluisteren we er de ‘adem’ in waarvan wij leven.

Het verschil met het woord ‘geest’ is dat *ruach*, *pneuma* en *spiritus* zintuiglijke woorden zijn. Woorden die datgene wat ze willen weergeven ook meteen oproepen. Ze maken een op zich abstract begrip tot een concreet en tastbaar fenomeen. Je voelt ze door je haar strijken en door je heen waaien. In het vervolg van mijn betoog wil ik deze zintuiglijkheid mee laten klinken in het abstracte woord ‘geest’.

Maar wat precies wil dat woord uitdrukken? Het is zaak om dergelijke uitdrukkingen te herleiden tot de concrete ervaring van mensen. Wat gebeurt er nu eigenlijk? Wat signaleren we feitelijk, dus zonder religieuze vooringenomenheid? Het gaat om de ervaring sec en universeel, dus ongeacht of je jezelf gelovig noemt. Ik wil proberen die zo zakelijk mogelijk weer te geven vanuit mijn eigen referentiekader – en dat laat zich als volgt omschrijven:

Ik heb wel een christelijke opvoeding genoten, maar betrekkelijk liberaal. De bijbelse woorden zijn mij zagezegd niet met de paplepel ingegoten. En toen ze meer en meer in beeld kwamen bleven ze mij lange tijd vreemd, als uit een ander universum. Juist omdat mijn eigen, authentieke beleving zich zelfstandig en los van de religie ontwikkelde kan ik die basale ervaringen zuiver onder de loep nemen.

Waaruit bestaat de ervaring die in de geschiedenis van de mensheid mogelijk heeft geleid tot het ontstaan van zoiets als ‘geest’? Tegen de achtergrond van de klassieke talenwoorden: wat is de psychologische werkelijkheid waaruit de behoefte ontstond om die te duiden met de metafoor ‘wind’? Wat is het gehalte ‘wind’ in die ervaring? Met andere woorden: wat is de onzichtbare kracht en wat is de zichtbare werking daarvan?

Het begint met wat zichtbaar is. Je ziet de groeikracht van het leven in de natuur en je verwondert je daarover. Er ontstaat een besef van het mysterie, van de energie die alles doorademt maar die zelf onzichtbaar blijft. Het is niet vreemd dat dan aan de ‘wind’ gedacht wordt als scheppende kracht.

Nu een laag dieper, in de verinnerlijking: je ontwaart schoonheid, bijvoorbeeld een zonsondergang, en je voelt – anders gezegd: je ondergaat psychologisch – dat dit een ervaring is die je raakt. Dat het een geluksgevoel, een gevoel van verrukking tweebrengt in je binnenste. Je signaleert dat die innerlijke ervaring groter is dan jijzelf. Het overkomt je, het sleept je mee en laat je niet meer los. En er ontwaakt een verlangen in je naar nog zo’n ervaring, en nog een, en nog een... Je bent op sleeptouw genomen door een onzichtbare kracht. Gejaagd door de wind, zagezegd.

Ander voorbeeld, nu in het onderbewuste: je ondergaat een alles te boven gaand besef van

eenheid. Zonder dat daar in je gewone leven aanleiding toe bestaat – misschien zit je kop wel boordevol zorgen en verdriet – vallen de dingen op hun plek. Ook de tegenstellingen in jezelf worden verzoend op een hoger niveau. Rudolf Otto noemde dat het *numineuze* en de middeleeuwse mystici spraken van *coincidentia oppositorum*: het samenvallen van innerlijke tegenstellingen. Zoals je bij het sterven van een geliefde een innig geluksgevoel kunt ervaren tegelijk met een intens verdriet. Er is sprake van iets ongedachts, een geschenk. Er valt je iets toe wat je zelf nooit zou kunnen bedenken. Je wordt aangeraakt door een vertroostende bries van buiten.

En tenslotte de liefde. Die onttrekt zich wel geheel aan de sfeer van rationalisering en analyse. Zij is misschien de meest onderbewuste en onpeilbare drijfveer. Want wat is toch die geheimzinnige kracht van de liefde? Wat doet een mens in dit evolutionair bepaalde leven verlangen naar liefde? Sterker nog: wat stelt hem in staat om, dwars tegen alle overlevingsdrang in, toch van zichzelf af te zien en lief te hebben? De liefde is wel het grootste mysterie van het universum. Zij schreeuwt om een metafoorwoord, zoals dat in het Hooglied klinkt: 'Zuidenwind, doorwaai mijn hof'.

Geen wonder dat de mens zoekt naar woorden en vooral beelden om het geheimzinnige proces te duiden waaraan hij deel heeft en waarvan hij deel is. Geen wonder ook dat hij is uitgekomen bij de 'wind'. De Geest, als een zelfstandig fenomeen, bestaat niet. Het is een metafoor voor de universeel menselijke ervaring van wat hem te boven gaat in de ervaring van schoonheid, troost en liefde.

Tijdens mijn studie – als 'late roeping' – kwam ik in aanraking met de pneumatologie, de theologie van de Geest. Een eyeopener. Daarin viel veel op zijn plek van wat ik aan onbehagen voelde met betrekking tot de exclusiviteit en de geslotenheid van de christelijke traditie. De Geest doorbreekt alle kaders. Andere tradities, al dan niet religieus, werden ontsloten. De Geest waait immers waar zij wil. In die uitdrukking uit Johannes' evangelie breekt het christelijk geloof uit zichzelf. Ik herkende er de ruimte in voor de mystiek en de vrijzinnigheid, zoals ik die van nature beleefde.

Geest. Raar woord eigenlijk. Geen mooi woord ook. Maar ik kan het niet meer missen.

Wim Jansen

Discussievragen

- Wim ontleedt het begrip Geest om te ontdekken wat het daadwerkelijk is. Werkt dit verhelderend voor u?
- Wim vindt Geest geen mooi woord. Gebruikt u andere woorden voor de Geest?

Over de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten

De Vereniging van Vrijzinnige Protestanten (VVP) staat al een eeuw lang voor het vrijzinnige geluid binnen de Protestantse Kerk – voorheen de Nederlandse Hervormde Kerk. Zij wil zich hard maken voor een geloof dat iedereen op zijn of haar eigen manier onder woorden mag brengen. Geen geloof dat vastgelegd is in dogma's en geloofsvoorschriften, maar een geloof dat dicht ligt bij datgene wat mensen ervaren.

De VVP wortelt in de christelijke traditie. De Bijbel, Jezus, de kerkdienst. Het zijn allemaal zaken waar vrijzinnigen inspiratie uit halen. Daarnaast hebben vrijzinnigen een open blik naar buiten toe: ook door opvattingen uit andere religies en ideeën uit de samenleving laten zij zich inspireren.

Centraal in het geloof van vrijzinnigen staat de (mede)mens. Wij leven samen met elkaar op aarde en het geloof geeft ons handreikingen om dat op een zo goed mogelijke manier te doen. Vrijzinnigen geloven dat de boodschap van Jezus er op was gericht om een samenleving te creëren waarin iedereen zich veilig en welkom voelt.

Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat geloofsopvattingen niet vaststaan. Het geloof is iets dat ervaren kan worden – steeds weer en ook steeds op een andere manier. Met z'n allen proberen we deze ervaringen onder woorden te brengen, wetende dat ervaringen kunnen veranderen.

Zo zoeken we samen in het geloof; een zoektocht die nooit ophoudt. Samen met elkaar en geïnspireerd door datgene wat we God kunnen noemen.

De VVP is een landelijke organisatie met verspreid over het land plaatselijke afdelingen. Wilt u meer informatie over de VVP of wilt u in contact treden met vrijzinnigen in uw omgeving? Neem dan contact met ons op. Contactgegevens en meer informatie over de vereniging kunt u vinden op onze website www.vrijzinnig.nl.

Wilt u lid worden? Of wilt u de VVP steunen als vriend of als donateur? Bezoek onze website voor meer informatie.

www.vrijzinnig.nl

Over de auteurs

Karin van den Broeke is preses van de generale synode van de Protestantse Kerk en gemeentepredikant van gemeente 'De ontmoeting' in Noord-Beveland. Zij zet zich graag in voor het gesprek over de plaats van de kerk in de samenleving, voor oecumene en voor onderzoek naar vernieuwing van kerk-zijn.

Foekje Dijk is theoloog, predikant bij de VVP Assen en de vrijzinnige geloofsgemeenschap NPB Hattem. Zij is voormalig hoofdredacteur van het maandblad VrijZicht en zeer geïnteresseerd in vragen naar de onbekende weg.

Klaas Douwes is geboren in het Friese Surhuisterveen. Na zijn bachelor theologie in Leuven begon hij aan zijn master gemeentepredikant en geestelijke verzorging aan de Protestants Theologische Universiteit. Op het moment schrijft hij aan zijn afstudeerscriptie over de vrijzinnige theoloog H.T. de Graaf.

Marieke Fernhout studeerde theologie aan de UvA en was achtereenvolgens predikant in Krabbendijke, Veere en Goor. Momenteel staat zij in de Parkstraatgemeente in Arnhem, een samenwerkingsgemeente van remonstranten en vrijzinnige protestanten.

Henri Frölich werkt sinds 2010 als predikant met bijzondere opdracht voor de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Noord-Holland. Hij organiseert gesprekskringen, filmavonden en theatervoorstellingen in de provincie.

Wim Jansen is theoloog, pastor en schrijver. Als predikant is hij verbonden aan de vrijzinnige koorkeergemeenschap in Middelburg en de vrijzinnige hervormden in Delft. Hij publiceerde onder andere Voorbij de leegte, Waar ben je nu en onlangs Vlammen Paradijs.

Arne Jonges studeerde theologie in Leiden en promoveerde in de wijsbegeerte in Nijmegen. Hij was werkzaam in het onderwijs en als predikant in de Houtrustkerk. Hij publiceerde onder andere Alsof het zo is... en Goed Gelovig.

Marijke Kwant heeft op latere leeftijd de predikantsopleiding gevolgd. Daarna heeft zij 5 jaar gestaan in de protestantse gemeente Westzaan en 5,5 jaar in de vrijzinnige Irenekerk in Ridderkerk. Tegenwoordig staat zij in de vrijzinnige Oudshoornse kerk in Alphen aan den Rijn.

Menso Rappoldt is sinds 2012 predikant van de Grote of Pancratiuskerk in het centrum van Emmen. Daarvoor was hij tien jaar predikant in Graft-de Rijk (NH) en zes jaar opbouwwerker van de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Noord-Holland.

Erik Jan Tillema is godsdienstwetenschapper. Hij was voorzitter en interim-beleidssecretaris van de VVP en is als Kerkelijk inspirator verbonden aan de vrijzinnige geloofsgemeenschap De Kapel in Hilversum. Onder zijn redactie verschenen verschillende vrijzinnige publicaties.

Nel Verburg is opleidingsfunctionaris in een GGZ-instelling, heeft een opleiding gevolgd aan het Opleidingsinstituut voor theologie, levensbeschouwing en geestelijke begeleiding in Vrijzinnig Perspectief (OVP) en gaat regelmatig voor in vrijzinnige geloofsgemeenschappen. Zij is voorzitter van de VVP in Gouda.